

Hanna Jaakkola

Italia ja Suomen talvisota Väitöshaastattelussa Pirkko Kanervo

Turun yliopistossa tarkastettiin 10. helmikuuta 2007 FL Pirkko Kanervon väitöskirja *Italia ja Suomen talvisota, Il Duce Mussolini "maailman urheimman kansan" apuna*. Kustoksena tilaisuudessa toimi professori Kalervo Hovi sekä vastaväittelijöinä emeritusprofessori Heikki Ylikangas Helsingin yliopistosta ja professori Luigi de Anna Turun yliopistosta. Tauno Nurmela -sali oli ääriään myöten täynnä ja aihe on herättänyt keskustelua myös mediassa. Pirkko Kanervo toimii tällä hetkellä vapaana tutkijana.

Minkälainen oloilasi on näin väitöstilaisuuden jälkeen: haikea, vaikea vai helpottunut?

Lähinnä odottava ja ehkä vähän jännittynytkin, sillä haluaisin tietysti saada myös muiden historiantutkijoiden kuin esitarkastajien kommentteja siitä, miten olen onnistunut viemään tutkimusta eteenpäin.

Olet tehnyt samasta aihepiiristä liseniaattityösi vuonna 2003. Miten oikein löysit tällaisen aiheen, ja millaista oli tutkia italiankielisiä lähteitä?

Löysin aiheen yksinkertaisesti siitä Talvisodan historian taulukosta, jossa Italia on Suomea tukeneiden maiden luettelossa Ruotsin jälkeen toisella sijalla. Italian tuesta Suomelle en ollut aikaisemmin mitään tiennyt, ja kun selvisi, ettei aihetta ollut syvällisesti aikaisemmin tutkittu, tutkimusaihe oli valmiina kuin tarjottimella. Italia on aina ollut lähellä sydäntäni, ja italian kieltäkin olen harrastanut jo hamasta nuoruudesta. Joten oli tietysti elämys asua seitsemän kuukautta Roomassa penkomassa italialaisia lähteitä, vaikka itse arkistot eivät olleetkaan ilmailuministeriön papereita lukuun ottamatta kovin hyvässä järjestyksessä.

Pääväittäämäsi on että Suomi ei jäänytkaan talvisodassa yksin, vaan pelasi taitavaa poliittista peliä Saksan, Italian ja liittoutuneiden kanssa avunsaannin turvaamiseksi ja NL:n torjumiseksi. Lisäksi tuot esille, että myös Italia on halunnut, Suomen ohella, korostaa erillissotateesiään Saksan rinnalla.

Mielestäni Suomi ei todellakaan jäänyt yksin, vaan piti lopulta käsissään maailmanhistoriallista ratkaisua, aivan kuten Väinö Tanner sanoo muistelmissaan: "Punnitessaan tällä tavalla viikkomääriä vastakkain molempia vaihtoehtoja - rauhantekoa Neuvostoliiton asettamilla raskailla ehdoilla ja länsivaltain puoleen kääntymistä avunpyynnöllä - hallituksella oli käsissään maailmanhistoriallisesti tärkeä ratkaisu. - - Hallitus käsitteli silloin suurempia punnuksia kuin osasi aavistaakaan. Jos Suomi olisi länsivalloille esittänyt avunpyyntönsä, olisi suurvaltasota ilmeisesti saanut kokonaan toisen käänteen." Suomi joutui siis talvisodan aikana valitsemaan, kumman puolelle suursodan osapuolista olisi edullisempaa siirtyä. Samaa joutui pohtimaan myös Benito Mussolini, joka oli jättäytynyt

Hitlerin rinnalta tämän hyökättyä Puolaan 1. syyskuuta 1939, mistä toinen maailmansota lasketaan alkaneeksi. Liittoutuneet julistivat sodan Saksalle, mutta sota ei kuitenkaan saanut maarintamalla sodan luonnetta: armeijat seisovat vastakkain ja vain merillä käytiin sotaa. Tämä jännittyneen odotuksen tila kesti yhdeksän kuukautta, ja sen aikana Suomi kävi talvisotansa. Suomen talvisodassa tekemät ratkaisut määrittivät sitten maailmansodan lopulliset rintamalinjat.

Mussolinin tavoitteena oli tosiaan, että Italiakin kävisi erillissotaansa, mutta hänen unelmansa sortuivat vastoinkäymisiin niin Kreikan kuin Pohjois-Afrikankin sotatoimissa, ja hän joutui turvautumaan tuota pikaa Saksan apuun. Italiahan oli kahden käymänsä sodan - Etiopian ja Espanjan sisällissodan - takia sotilaallisesti heikko, ja sen varustelut olivat toisen maailmansodan syttyessä täysin kesken. Haluaisin myös muistuttaa, että jo Mauno Jokipii sanoo kirjassaan *Jatkosodan synty*, että muillekin Saksan rinnalla sotijoille kuin Suomelle kyseessä oli erillissota. Ihmeellisen nopeasti kuitenkin tutkimusten tulokset katoavat jopa tutkijoiden mielistä.

Missä määrin jouduit tekemään rajanvetoa yleisen historian ja poliittisen historian alojen välillä?

Ehkäpä en työn edetessä tuota asiaa edes riittävästi pohtinut. Työni on poliittisen historian ohella myös kansainvälisten suhteiden historiaa, ja sehän mahtuu yleisen historian 'katon alle'.

Kaikkea ei olekaan vielä sanottu viime sodistamme; kuinka paljon pöyhinnän aiheita mahtaa vielä löytyä?

Kyllä pöyhittävää vielä löytyy, ja itsekin jätin omassa tutkimuksessani eräitä polunpäitä auki. Eihän meillä esimerkiksi ole vielä tutkittu, miten Suomi suhtautui siihen, että Saksa miehitti Tanskan ja Norjan vain jokunen viikko talvisodan päättymisen jälkeen. Itse arvioisin, että miehitykset tulivat Suomen poliittiselle johdolle yllätyksenä. Voi kysyä, miten talvisodan rauhanteko olisi edennyt, jos suomalaiset olisivat ymmärtäneet, että tällainen vaihtoehto oli lähitulevaisuudessa mahdollinen. Ja erittäin mielenkiintoista on, että Mussolini on välittömästi päätelty, että Saksa miehitti Norjan varautuakseen Neuvostoliiton vastaiseen taisteluun.

Uskon, että jos ryhtyisimme tutkimaan Belgian motiiveja tukea Suomea, sieltä löytyisi suurin piirtein samanlainen selitys kuin Italiankin osalta. Valtion tilivirastohan on laskenut Belgian tuen osuudeksi 500 miljoonaa markkaa eli saman verran kuin mitä oli Englannin osuus. Luku on tosin epävarma: hankinnat menivät sekaisin, koska Saksan hyökkäsi Belgiaan heti, kun oli saanut Norjan vallattua.

Tukiessaan Suomea Mussolini pyrki vaikuttamaan Euroopan asioiden kulkuun. Hän toimi sekä saksalaisten että venäläisten aikeita vastaan. Kaikkien Euroopan valtioiden tavoin myös Italia pelkäsi Saksan vallan liiallista kasvua, sen hegemoniaa Euroopassa, mistä ei seuraisi mitään hyvää myöskään Italialle. Mutta Mussolini katsoi myös, että Saksa oli Molotov-Ribbentrop-sopimuksen myötä avannut bolshevismille portin Eurooppaan, mitä hän ei oman ideologiansa mukaisesti liioin voinut hyväksyä.

Italian tuen Suomelle talvisodan aikana voidaan sanoa samalla olleen tuen liittoutuneille. Ja mikäli Suomi olisi ottanut vastaan liittoutuneiden avun, Mussolini olisi tarkistanut suhdettaan Saksaan ja luopunut toukokuussa 1939 solmimastaan terässopimuksesta. Mutta Suomi teki rauhan, minkä italialaiset tulkitsivat suureksi diplomaattiseksi voitoksi Saksalle ja vastaavasti tappioksi liittoutuneille. Se sai Mussolinin kääntymään takaisin nyt voittajaksi arvioimansa Saksan rinnalle.

Entä miten muiden Hitlerin myötäsotijoiden ja Suomen suhteet kehittyivät toisen maailmansodan aikana? Kukapa meistä tietää paljoakaan Suomen suhteista Unkariin, Romaniaan ja Bulgariaan. Tuskinpa nekään Saksan etujen takia lähtivät liikkeelle. Ne pyrkivät ajamaan omia etujaan Hitlerin houkuttelemina, innostamina ja tukemina tilanteessa, jossa Hitlerin sotatoimet näyttivät tekevän hurjimpienkin unelmien täyttymisen mahdolliseksi, mutta jossa ei myöskään parempia vaihtoehtoja juuri ollut tarjolla, sillä Ranskan sorruttua nopeasti Iso-Britannia seisoj yksin Saksaa vastaan.

Vetääkseni oikein suuria linjauksia sanoisin, että jatkosodankin aika pitäisi tutkia uudelleen lähtien ajatuksesta, että Suomen poliittinen ja sotilaallinen johto on hyvissä ajoin jo vuoden 1941 puolella aavistellut, että Saksa tulee häviämään sodan, sillä se oli pystynyt saavuttamaan Operaatio Barbarossan tavoitteet sanotun vuoden puolella vain osaksi. Iso-Britannian, Japanin ja Yhdysvaltain toimet huomioonottaen oli mielestäni selvää, että kaiken tämän jälkeen Suomen oli pakko ja se saattoikin suhtautua Saksaan astetta varauksellisemmin, ryhtyä ottamaan peruutusaskelleita. Ehkäpä tässä on osaselitys Mannerheimin pidättyvälle käytökselle, kun Hitler kiiruhti hänen syntymäpäivilleen kesäkuussa 1942. Suomalaisen tekemän nauhoituksen mukaan Hitlerhän on etupäässä selitellyt syitä, miksi hänen sotatoimensa eivät olleet sujuneet edellisinä syksynä tavoitteiden mukaisesti. Mikäli Saksa ei pystyisi kesän 1942 hyökkäyksessä lyömään Neuvostoliittoa, kaikkien Suomen toimien piti tähdätä siihen, että maa voisi irtautua sodasta mahdollisimman vähin vaurioin mutta siten, ettei valtakunnan sisäinen eheys horjuisi.

Viime vuosikymmeninä historiantutkimuksen piiriin on tullut muitakin aiheita kuin suurmiehet ja sodat. Ilmeisesti sota-aiheiden uudelleentulkinnat kuitenkin herättävät edelleen vilkkainta keskustelua. Yllättikö median ja yleisön kiinnostus?

Jossain määrin yllättikin, mutta on kyllä totta, että sota-aiheet herättävät eniten keskustelua. Toisessa maailmansodassa on kyse niin valtavasta maailmaa mullistaneesta rajakohdasta, jonka jälkeen mikään ei ollut kuten ennen. Olenkin joskus nimittänyt Auschwitzia kuin viimeiseksi karkotukseksi paratiisista.

Vieläkö aiot jatkaa aiheen parissa vai onko suunnitelmassasi jo muita mielenkiintoisia tutkimuskohteita tai myyttejä purettaviksi?

Varmaan itsekin vielä kirjoitan aiheesta. Eräs yleisen historian opiskelija aloittelee kuitenkin tutkimusta Italian ja Suomen suhteiden kehitymisestä välirauhan aikana. Tämä tutkimus jatkaa väitöskirjani teemaa ja saanen myös ohjata kyseistä opiskelijaa hänen työssään.

Mainitsemani Karjalan jälleenrakentaminen jatkosodan aikana on kiehtonut mieltäni jo pitkään. Olen aiemminkin tehnyt aiheesta pienimuotoisia tutkimuksia ja haastatellut kymmeniä mukana olleita karjalaisia. Mutta kyllä meidän suomalaisten pitäisi saada myös elämäkerrat Italian ulkoministeri Galeazzo Cianosta sekä kulttuuriministeri Alessandro Pavolinista, jotka talvisodan aikana tekivät mitä voivat - Mussolinin sallimissa rajoissa - Suomen hyväksi.

Mitä aivan lähitulevaisuudessa aiot tehdä?

Minulla on eräs syksyllä aloittamani historia kesken, joten sen kimppuun täytyy tässä käydä, kun vain tästä pahimmasta ryöpytyksestä selviän.

Onnea vielä kerran ja paljon kiitoksia haastattelusta!